

References

1. Makushina O.P. Psihologija zavisimosti: Uchebnoe posobie dlja vuzov / O.P. Makushina – Voronezh: Voronezhskij gos. un-t., 2007. – 79 s.
2. Makushina O.P. Metody psikhologicheskogo izucheniya deviantnogo povedeniya: uchebnoe posobie / O. P. Makushina – Voronezh: Voronezhskiy gos. un-t., 2006. – 187 s.
3. Pil A. Lyubov' i zavisimost' / A. Pil, S. Brodski – M.: Kogito-Tsentr, 2005. – 269 s.
4. Uaynkhold B. Osvobozhdenie ot zavisimosti / B. Uaynkhold, Dzh. Uaynkhold – M.: Nezavisimaya firma «Klass», 2003. – 242 s.
5. Marshall T. Attachment styles as predictors of Facebook-related jealousy and surveillance in romantic relationships. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/260384241_Attachment_Styles_as_Predictors_of_Facebook-related_Jealousy_and_Surveillance_in_Romantic_Relationships

Резюме. В статье представлены результаты эмпирического исследования, в котором экспериментально выявлены и, с помощью методов математической статистики, обоснованы уровни созависимости между юношами и девушками, которые находятся в любовных отношениях, и охарактеризованы особенности поведения в созависимых любовных отношениях в старшем юношеском возрасте.

Ключевые слова: зависимость, межличностная зависимость, любовные отношения, старший юношеский возраст.

Summary. The article represents the results of empirical research that was conducted with the students of psychological department, aged 18 to 22. Overall, forty couples who are in romantic affairs have been investigated. The Interpersonal Dependency Inventory by R. Hirschfeld has been used in the study. The data have been analyzed by the methods of mathematical statistics. It was found out that among the respondents there was an average level of interpersonal dependency, the low level was practically absent. In 62,5% of couples the males and females have the same level of interpersonal dependency, in 20% of couples the females' level of interpersonal dependency is higher than the males' one, in 17,5% of couples the males' level of dependency is higher than that of the females. The ratings of the most significant behavioral manifestations of codependency among females and males is mostly on the same level (they describe the behavior as «based on others»). At the same time, the top-rated behavioral manifestation among males is «the desire for autonomy». The findings suggest that as moving into adulthood the interpersonal dependency decreases, but personal autonomy on the level of individual behavioral manifestations tends to increase.

Key words: dependency, interpersonal dependency, romantic affairs, late adolescence.

УДК 159.922.7:316.624

Н.С. ДМИТРИЮК

ЕФЕКТ БАТЬКІВСЬКОЇ ДЕПРИВАЦІЇ ЯК НЕГАТИВНИЙ ЧИННИК ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

У статті розкриваються питання виникнення депривації у дітей. Показано негативний вплив депривації на розвиток психічної сфери у дітей. Констатовано, що депривована дитина нерідко виростає у зразковій сім'ї, однак її розумовий та особливо емоційний розвиток може бути серйозно порушений. Представлено портрет особистості дитини в умовах батьківської депривації. Проаналізовано чинники подолання та компенсації негативних наслідків депривації у дітей.

Ключові слова: батьківська депривація, депривована дитина, материнська депривація.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства економічна нестабільність, соціальна нерівність, прояви ворожого націоналізму, активізація злочинності, тероризму, технологічні катастрофи та соціальні потрясіння зумовлюють деприваційні впливи на становлення та розвиток дітей і молоді.

Порушення або неповнота різносторонніх зв'язків і відносин завжди або майже завжди призводять до підвищення вірогідності загрози безпеки життя і діяльності людини. Відсутність можливостей задоволення потреби у взаємодії негативно впливають на стан організму і детермінують розвиток психічної депривації.

Загальновідомо, що сім'я є складною системою взаємовідносин, у якій кожен її член займає відповідне місце, бере участь у виконанні відповідних функцій, своєю діяльністю задовольняє потреби інших, підтримує відповідний рівень міжособистісних взаємостосунків. У неблагополучних сім'ях порушення сімейних відносин призводить до невиконання цих функцій, відбувається їх зміщення та перекручення, що може призвести до будь-яких наслідків, у тому числі і втечі дитини з рідної домівки та бродяжництво.

У такому контексті виникає безліч проблем, які полягають у виявленні різних видів незадоволення індивіда у позитивних емоціях, батьківському спілкуванні, родинному затишку, соціальних благах, соціальному статусі, роботі. Такий стан сучасної соціально-психологічної ситуації у сфері навчання та виховання вимагає попередження пагубних деприваційних впливів.

Дослідження, проведені в різних країнах світу, свідчать про те, що позбавлення дітей батьківського піклування з наступною довготривалою психічною депривацією призводять до порушення фізичного,

психічного та соціального здоров'я. У сучасних умовах сімейного та суспільного виховання виникають психічні порушення, що загострюють цілу низку соціально-психологічних проблем, що супроводжуються деприваційними ситуаціями: в закладах, у сім'ї, як у здорової, так і у дефектної дитини.

Таким чином, дослідження феномена депривації є наразі дуже актуальним.

Отож, з метою пошуку сімейних форм піклування про дітей-сиріт пов'язано введення терміна у науковий обіг. Теорія депривації увібрала в себе численні традиції вітчизняної психології, педагогіки та філософії.

Поняття депривації характеризується як психічний стан, що виникає внаслідок таких життєвих ситуацій, в яких у суб'єкта відсутні можливості для задоволення його основних (життєвих) психічних потреб достатньою мірою впродовж тривалого часу. Вплив психічної депривації частіше асоціювали з невеликими групами населення: дітьми, які проживали в закладах інтернатного типу або довго знаходились без батьків у лікарні (так званий «госпіталізм»), людьми похилого віку, інвалідами, які також знаходились у державних закладах, та людей деяких професій, праця котрих пов'язана з ізоляцією та збідненим середовищем [1].

Вперше дослідниками проблеми депривації були представники класичного психоаналізу: З. Фройд, Р. Шпіц, А. Фрейд, Дж. Боулбі, Д. Робертсон, С. Фрейберг, М. Малер, Д. Віннікота. У своїх працях вони зводять психічну депривацію у дитячому віці до материнської депривації, до взаємовідносин «мати – дитина».

Сучасні дослідники проблеми депривації Я.О. Гошовський, І.В. Дубровіна, С.Ю. Мещерякова, В.С. Мухіна, Г.В. Сем'я, Є.О. Смірнова, Є.А. Стребелева, Т.Н. Щасная, А.М. Прихожан, Н.М. Толстих, Т.І. Шульга, Л.М. Шипіцина, І.В. Ярославська у своїх наукових працях розглядають фактори, які обумовлюють появу різних видів депривації.

Провідну роль спілкування з дорослими у розвитку дітей, що виховуються в умовах психічної депривації, розглядали М.І. Лісіна, Л.Н. Галігузова, Т.В. Гуськова, І.А. Залісіна, Є.О. Смірнова.

Вивчення особливостей психічного розвитку дітей (І. Бех, В. Вінс, Я. Гошовський, Н. Карасьова, М. Кулеша, Л. Осьмак, А. Прихожан, Н. Толстих, Т. Юферева) вказують на те, що батьківська депривація є негативним чинником особистісного становлення дітей-вихованців інтернатних закладів.

Я.О. Гошовський підкреслює, що нехтування депривованою особистістю навколишнім мікросоціумом призводить до появи цілої низки психологічно дискомфортних станів, викривлених і роздроблених компонентів образу Я, що неминуче відбивається на всій структурі самосвідомості. Чітко простежується самозанурення, пригнічене самокопірвання, що реалізується в хисткому й хаотичному образі Я та в загальній особистісній дезадаптації [5, 6].

Особливу увагу дослідженню явища психічної депривації як наслідку негативного соціально-психологічного впливу, якого зазнають вихованці закладів інтернатного типу, приділяли Т.О. Басілова, В.І. Брутман, Л.С. Волинець, М.М. Малофеев, Є.А. Стребелева та ін.

Така неоднозначність досліджуваної проблематики зумовили **мету статті** – теоретичний аналіз особливостей психічного розвитку дітей, які зазнали впливу батьківської депривації в ранньому віці.

Результати теоретичного дослідження. Негативні впливи, які спостерігаються в звичних життєвих ситуаціях та супроводжуються негативними емоціями можуть стати пусковим механізмом психічної депривації та її небажаних наслідків. Я. Гошовський зазначає, що типологія психічної депривації залежить від того, яка психічна потреба обирається за базову. При цьому батьківська депривація, що полягає у нестачі батьківської любові, материнської турботи, у дослідженні цього вченого називається емоційною (афективна депривація), сімейною, материнською депривацією [5]. Варто зазначити, що усі ці назви відображають подібну природу та суть психічної депривації, в основі якої є відсутність (повна чи часткова) батьківської родини.

Сім'я покликана зберігати фізичне та психічне здоров'я дитини, розвивати її особистісний потенціал, задовольняти її життєво важливі потреби. Тому вкрай важливо, щоб переживання малюка мали різну забарвленість, щоб серед них переважали позитивні, щоб у душі підростаючої особистості посилилася довіра до світу та людей.

Вперше ідея негативного впливу на розвиток дитини ранніх порушень у стосунках із матір'ю, деприваційних умов виховання була обґрунтована в теорії об'єктних відносин, авторами якої є вчені британської психоаналітичної школи Д.В. Віннікотт, М. Малер [3, 8]. Центральне поняття цієї теорії – поняття об'єкту – включає в себе всі значущі елементи навколишнього середовища дитини, головним серед яких є мати або фігура, що її замінює. Д.В. Віннікотт вважає, що довготривала розлука з матір'ю в період раннього дитинства (до 4-х років) безпосередньо впливає на розвиток особистісного розладу у дитини [3, с. 68-70].

Психологічні дослідження, проведені у другій половині ХХ ст. з усією очевидністю продемонстрували, що материнська депривація – це фактор, який накладає відбиток на весь подальший розвиток особистості. [5, 6].

Однією з основних причин виникнення депривації у дітей є розлука з матір'ю, з родиною, дефекти фізичного і психічного розвитку, неблагополучна обстановка у сім'ї (емоційна глухота, зайнятість батьків, байдужість, завищені і занижені вимоги до дитини), проживання у дитячому будинку. В результаті материнської депривації у дитини спостерігається невміння вступати у значимі стосунки з іншими людьми, невпевненість у собі, інтелектуальне відставання, млявість емоційних реакцій. Наслідки материнської депривації особливо яскраво проявляються у шкільні роки. Зокрема, у молодших школярів у спілкуванні виступають два ведучих «симптомокомплекси»: «тривожність і ворожість у ставленні до дорослих», які у підлітковому віці можуть посилюватися і призводити до порушень норм і правил поведінки [2, 4].

Дж. Боулбі, був першим дослідником, який встановив зв'язок між розвитком прихильності та адаптацією і виживанням дитини. Дж. Боулбі описав вплив розлуки з матір'ю на розвиток дитини і психопатологічних

відхилень, а також психологічні реакції дитини: протест, гострий жаль, відчай і відчуження, тривогу і неспокій, амбівалентність, депресію. Спираючись на свої спостереження і дані дослідників Спітца та Голдфарба, Дж. Боулбі дійшов висновку: дитина в ранньому віці має виховуватись в умовах емоційної теплоти і розвинути стійкий емоційний зв'язок з матір'ю, що є основою благополуччя та рівноваги дитини. Якщо такі умови порушено (зруйновано емоційні стосунки прихильності), виникають серйозні розлади в психічному здоров'ї незворотнього характеру.

В умовах тривалої батьківської депривації формується особистість низького рівня розвитку (примітивна) психопатичного характеру, який Дж. Боулбі називав «беземоційним». Такий характер спрямовує до неадекватної, а також до делінквентної поведінки у дітей та підлітків. Дж. Боулбі вважав, що розлука з матір'ю завжди призводить до порушень психічного розвитку, і чим триваліша розлука («умови емоційної депривації»), тим незворотнішими є її негативні наслідки.

В той же час увага дослідників до проблеми депривації сприяла виявленню надзвичайно цікавого феномена «невразливих» дітей. Було встановлено, що деякі діти, які не отримують належного догляду і батьківської уваги, все ж таки невразливі до несприятливих умов і розвиваються цілком гармонійно. Цей феномен вразив дослідників, однак у чому полягає психологічна природа такого протистояння негативним умовам, досі залишається таємницею.

Загалом, представлені дослідження підтверджують думки про те, що прихильність до батьків є важливою психологічною умовою розвитку особистості. Формування прихильності до матері є життєво необхідною для її розвитку, оскільки є потужним стимулом пізнання себе і навколишнього світу. Отож почуттєві зв'язки матері і дитини формують у дитини відчуття безпеки, зумовлюють розвиток психіки як визначальної і рушійної сили у становленні особистості, її соціалізації, усвідомленні власного «Я».

Французький психоаналітик Франсуаза Дольто, яка працювала з маленькими дітьми, що опинилися в умовах материнської депривації, вважала, що проблема виникає тоді, коли дитині не пояснили, що з нею відбувається. З дітьми не говорять про те, що для них важливо. «...Не було вироблено акту-слова, в якому б таким дітям були проговорені ті труднощі, через які пройшли їхні тіла, фізична оболонка, в той час як духовна мала нещастя впасти в оману, що мати їх відкинула. Справа і полягає в тому, щоб повернути цих дітей, розповісти їм, чому саме відбувся їх розрив з життям» [7].

Я.О. Гошовський також визначає умови виховання дітей в інтернатних закладах як деприваційні, відірвані від широких соціокультурних відносин у суспільстві. Депривація відмежовує дитину такого навчального закладу від соціальних зв'язків з навколишнім світом, ускладнює процес формування самої особистості як унікального і неповторного феномена, погіршує встановлення суспільно значущих стосунків через нестачу міжособистісних взаємин на рівні «батьки-діти». Вчений розглядає відсутність необхідного батьківського піклування про дитину як депривацію сімейної взаємодії, тобто відсутність у неї життєво необхідних контактів з батьками, неможливість засвоєння досвіду сімейного життя, рольових настанов спілкування у родині, що зазвичай спричиняє появу особистісних розладів у процесі її подальшого розвитку, зумовлює порушення фізичного та психічного здоров'я [5].

Л. Виготський в своїх працях довів, що реабілітація депривованих дітей має бути акцентована не в бік зміни реакції дитини, а саме – на ліквідацію причин депривації. Вчений трактує затримки розвитку як результат депривації спілкування й контактів із зовнішнім світом, оточуючими [4].

В.М. М'ясищев визначає головною умовою гармонійного розвитку особистості – багатство стосунків із оточуючим світом і підкреслює необхідність дослідження ситуацій, які треба розглядати в якості найбільш значущих джерел депривації для конкретної особистості [9].

Узагальнений портрет психічного розвитку особистості, яка позбавлена батьківського піклування можна представити таким чином: інтелектуальне відставання, невміння вступати в значимі відносини з іншими людьми, млявість емоційних реакцій, агресивність, невпевненість у собі. На відміну від дитини, позбавленої материнської турботи з моменту народження, розвиток особистості дитини, яка мала матір, але втратила її, відповідає неврологічному типу [10].

Батьківська депривація є однією із найскладніших за наслідками. За А. Маслоу «депривація потреби у любові патогенна, може викликати психічні захворювання, а для малюків несе буквально загрозу для життя» [8, с. 234]. Багато дослідників описували випадки глибокої депресії у малюків у випадках за термінологією Д. Боулбі «відриву від матері» [2, с. 23].

Довіра є однією із форм ставлення особистості до світу, до інших людей і одночасно до самого себе. Основою для формування таких видів довіри є «базова довіра», описана Е. Еріксоном. Базальна (базова) довіра виникає на ранніх стадіях онтогенетичного розвитку особистості на основі досвіду спілкування з найближчим оточенням дитини та продовжує розвиватися і видозмінюватися впродовж життя людини і визначає таку властивість особистості, як довірливість.

На думку Е. Еріксона, від народження до року дитина відчуває конфлікт між довірою і недовірою. Якщо дитину годують тоді, коли вона голодна, якщо реагують на її плач своєчасно; якщо допомагають їй позбавитись від того, що їй заважає; якщо її люблять, з нею граються, розмовляють, то вона починає розуміти, що світ – це безпечне місце і вона може довіряти тим, хто про неї піклується. Е. Еріксон ввів поняття «базова довіра». Воно розуміється як фундаментальна установка людини, яка формується на першому році життя і зумовлює подальший психічний розвиток дитини та її взаємодію зі світом. Виникнення у дитини почуття довіри утворює

базисне почуття ідентичності, яке пізніше об'єднує в собі три почуття: по-перше, що у неї «все гаразд», по-друге, що вона є сама собою і, по-третє, що вона стає такою, якою хочуть бачити її інші [9].

У дитини, позбавленої материнської уваги, ласки, турботи і любові спостерігаються труднощі формування базової довіри, яка є необхідною умовою для подальшої соціалізації дитини.

Проблеми соціалізації дітей раннього віку в умовах батьківської депривації в будинках дитини, лікарнях, закритих центрах, були присвячені дослідження відомих вітчизняних вчених Н.М. Щелованова, Н.М. Аксаріної, М.І. Лісіної, Т.М. Землянхін, Ю.Ф. Полякової, Р.Ж. Мухамедрахімова та ін. До питань соціальної депривації дітей раннього віку зверталися у своїх працях видатні вітчизняні та зарубіжні психологи: Л.С. Виготський, Л.А. Венгер, В.С. Мухіна, Ж. Піаже, Б. Інхельдер, Ш. Бюлер, Б. Тюдор-Гарт, Г. Гетцер, К. Коффка, Е. Еріксон та ін.

Материнська депривація у дітей в умовах дитячих установ призводить до різного роду змін у психічному розвитку. Вважається, що відхилення у психічному розвитку проявляються в різному віці по-різному, але всі вони мають потенційні наслідки для формування особистості дитини. На жаль, методи і способи роботи з дітьми, які позбавлені піклування батьків, не компенсують неблагополучних обставин їхнього життя, порушень в інтелектуальному, емоційно-вольовому і особистісному розвитку. Наслідки таких порушень позначаються і в дорослому житті. Намагаючись компенсувати недолік материнської уваги, і створити дитині умови, де їй буде комфортно, можна розраховувати на формування базової довіри у дитини та на її успішну подальшу соціалізацію. В сучасному суспільстві з'явилися верстви населення, які страждають від материнської депривації або батьківської (якщо відсутній батько). Це діти, батьки яких постійно зайняті на роботі (до речі, це можуть бути діти з дуже забезпечених сімей), діти з неповних сімей або діти з дистантних сімей (сім'я, де батьки довгий час фізично відсутні і не впливають на виховання та соціалізацію). В процесі дорослішання дитині все більше потрібна увага не тільки матері, але й батька та інших близьких родичів. Поступово при подальшому незадоволенні головних психічних потреб дитини материнська депривація трансформується у сімейну депривацію.

Особливо небезпечна депривація виникає в ситуації, коли відсутність батьків дитина сприймає як відсутність їх любові. Однак, батьки, які раптово опиняються у незнайомому середовищі також страждають від наслідків психічної депривації. Сучасна сім'я будується на емоційних зв'язках, тому емоційна депривація руйнівна діє на кожного члена родини. І навпаки, у сім'ях з тісним емоційним зв'язком, підтримкою, взаємодією діти виростають впевненими у собі, самостійними особистостями, а батьки реалізуючи свій виховний потенціал отримують позитивні емоції, знаходяться в гармонії з собою та світом [2, с. 79].

У контексті досліджуваної нами проблематики засадничими є твердження чеських психологів Й. Лангмейєр і З. Матейчик про те, що надзвичайно важливим завданням є розробка заходів попередження та профілактики психічної депривації (нестача чогось, наприклад, зовнішніх стимулів або любові, веде до психічних відхилень у дітей). Така превентивна програма зводиться до виявлення важливих психологічних особливостей дитини, що спричинюють певні труднощі або відхилення в інтелектуальному чи особистісному розвитку. На думку вчених, програма повинна відповідати наступним вимогам. По-перше, необхідно забезпечити, щоб до дітей надходили стимули з зовнішнього життєвого середовища у належній кількості. Стимули повинні відповідати рівню розвитку дитини. По-друге, стимули повинні бути для дитини значимими, щоб вона змогла включити їх у систему переживань та пізнання. По-третє, необхідно створити умови для розвитку позитивних стійких взаємовідносин між дитиною та вихователями, у родині і, нарешті, більш широкою суспільною та предметною обстановкою. По-четверте, необхідно полегшити дитині включення у суспільство, щоб вона змогла засвоїти адекватні соціальні ролі.

Дослідження проблем депривації (Л.І. Божович, Д. Боулбі, Г.М. Бевз, Д. Віннікотта, Я.О. Гошовський, О.І. Захарова, Й. Лангмейєра, М.І. Лісіної, С.Д. Максименко, З. Матейчека, А.М. Прихожан, Н.М. Толстих, Г. Фрейд, Р. Шпитца, Т.І. Юферової) виявили, що профілактика і подолання депривації важливо, оскільки її наслідки можуть бути незворотними. Успішність попереджувальних і педагогічних заходів може бути забезпечена шляхом створення умов для розвитку особистісного та інтелектуального потенціалу кожної дитини. При проведенні попереджувальної роботи слід пам'ятати, що наслідки депривації не є незворотними, їх вдається запобігти при правильному кадровому оснащенні, при продуманому індивідуальному підході до особистості кожної дитини.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Причинами появи батьківської депривації виступають такі чинники, як відсутність спілкування з родичами (особливо з матір'ю); деформація родинних зв'язків; дефіцит любові, ласки, уваги з боку значущого дорослого; обмеженість кола спілкування в інтернаті; жорстка регламентація розпорядку дня; формальне ставлення персоналу до формування особистості дитини; відсутність диференційованого підходу до кожної дитини у вихователів; відсутність свободи вибору та дій; брак довірливих відносин в колективі та ін.

Основними наслідками батьківської депривації є високий рівень тривожності, агресивності та фрустрації, специфічність страхів, неадекватність самосприйняття, невпевненість у собі, низький рівень самооцінки, невміння розпізнавати та диференціювати власні емоційні стани та стани оточуючих, низький рівень емпатії, відчуття ворожості до соціуму; закомплексованість та ін.

Таким чином, наслідки депривації проявляються в тому, що діти в результаті довготривалого незадоволення потреб не здатні пристосуватися до ситуацій, що звичайні й бажані для суспільства в цілому. Депривованим дітям притаманні емоційна холодність, відштовхування інших та несприйняття себе.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у проведенні діагностичних досліджень з метою виявлення та попередження емоційної депривації у дітей інтернатних закладів.

Список використаних джерел

1. Боулби Д. Создание и разрушение эмоциональных связей /Д. Боулби – М.: Академический Проект, 2004. – 232 с.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание: Общ ред. В.Я. Пилиповского / Р. Бернс. – М.: Прогресс, 1986. – 422 с.
3. Винникотт Д.В. Семья и развитие личности / Д.В Винникотт. – Екатеринбург: Литур., 2004. – 400 с.
4. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии / Л.С. Выготский – СПб.: СОЮЗ, 1997 – 224 с.
5. Гошовський Я.О. Ресоціалізація депривованої особистості: [монографія] / Ярослав Гошовський. – Дрогобич: Коло, 2008. – 480 с.
6. Гошовський Я.О. Психолого-педагогічні основи ресоціалізації депривованих підлітків [Текст] / Я.О. Гошовський. – Дрогобич: [б. в.], 2008. – 480 с.
7. Франсуаза Дольто На стороне ребенка / Дольто Ф. – СПб., издательство «Петербург – XXI век» – 1997 – 289 с.
8. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу.: Евразия, 1999. – 316 с.
9. Мясичев В.Н. Личность и неврозы /В.Н. Мясичев – Изд-во Ленинградского университета, 1960. – 428 с.
10. Мухина В.С. Лишенные родительского попечительства / В.С.Мухина – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.

References

1. Boulbi D. Sozdanie i razrushenie jemocional'nyh svjazej /D. Boulbi – М.: Akademicheskij Proekt, 2004. – 232 s.
2. Berns R. Razvitie Ja-koncepcii i vospitanie: Obshh red. V.Ja. Pilipovskogo / R. Berns. – М.: Progress, 1986. – 422 s.
3. Vinnikott D.V. Sem'ja i razvitie lichnosti / D.V Vinnikot. – Ekaterinburg: Litur., 2004. – 400 s.
4. Vygot'skij L.S. Voprosy detskoj psihologii / L.S. Vygot'skij– SPb.: SOJuZ, 1997 – 224 s.
5. Goshov's'kij Ja.O. Resocializacija dep'ryvovanoi' osobystosti: [monografija] / Jaroslav Goshov's'kij. – Drogobych: Kolo, 2008. – 480 s.
6. Goshov's'kij Ja.O. Psychologo-pedagogichni osnovy resocializacii' dep'ryvovanyh pidlitkiv [Tekst] / Ja.O. Goshov's'kij. – Drogobych: [b. v.], 2008. – 480 s.
7. Fransuaza Dol'to Na storone rebenka / Dol'to F. – SPb., izdatel'stvo «Peterburg – XXI vek» – 1997 – 289 s.
8. Maslou A. Motivacija i lichnost' / A. Maslou.: Evrazija, 1999. – 316 s.
9. Mjasishhev V.N. Lichnost' i nevrozny / V.N. Mjasishhev – Izd-vo Leningradskogo universiteta, 1960. – 428 s.
10. Muhina V.C. Lishennye roditel'skogo popechitel'stva / V.C. Muhina – М.: Prosveshhenie, 1991. – 223 s.

Резюме. В статье раскрываются вопросы возникновения депривации у детей. Показано негативное влияние депривации на развитие психической сферы у детей. Констатировано, что депривированный ребенок нередко вырастает в образцовой семье, однако его умственное и особенно эмоциональное развитие может быть серьезно нарушено. Представлен портрет личности ребенка в условиях родительской депривации. Проанализированы факторы преодоления и компенсации негативных последствий депривации у детей.

Ключевые слова: родительская депривация, депривированный ребенок, материнская депривация.

Summary. It was noted that the various negative influences that occur in ordinary life situations and are accompanied by negative emotions can become a trigger for mental deprivation and its undesirable consequences. It is determined that the deprivation child often grows into a model family, but especially her mental and emotional development can be seriously disrupted. Disclosed an important role of emotional bond of the child and his mother; gap or deficit this connection leads to a variety of mental health disorders. It was found that the lacks of parental care causes serious defects in the formation of self-identity and generate a permanent experience deep emotional discomfort. It has been shown that the effects of deprivation are manifested in the fact that children are as a result of long-term unmet needs are not able to adapt to situations, normal and desirable for society as a whole. Deprivative children are inherent emotional coldness, repulsion and rejection of the other themselves.

Key words: parental deprivation, deprivative child, maternal deprivation.

УДК 159.9:316.62

І.В. ДУРКАЛЕВИЧ

СПЕЦИФІКА ВІРТУАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ У ЗАРОБІТЧАНСЬКИХ СІМ'ЯХ

У статті зосереджено увагу на проблемі спілкування за допомогою електронних засобів зв'язку на прикладі українських заробітчанських сімей. Опираючись на результати власних та зарубіжних досліджень, проаналізовано найтипівіші форми спілкування батьків-заробітчан з дітьми. Звернено увагу на наслідки, які